

Hele den tyrkiske musik

af Cecilie Banke

Hvis man i stedet for bare at være tolerant også var kritisk over for hinandens religioner, ville både Europa og de muslimske lande profitere af det, siger digteren Henrik Nordbrandt. Europa har lige nu en historisk chance for at indgå i en dialog med islam.

Selvom det var en søndag i november, var han i Danmark, digteren Henrik Nordbrandt, der i foråret modtog Nordisk Råds Litteraturpris. Det var en af den slags søndage, hvor man burde være blevet hjemme. Det var mørkt og koldt og rigtig novemberagtigt. Lige præcis sådan, som det skal være, når Danmark er aller grimtest. Men det var der selvfølgelig også en mening med, for Nordbrandt var i Danmark for at spille med i den novellefilm, han selv har skrevet manuskript til, og som foregår ude på Amager. Rigtig dansk.

Rigtigt dansk var også det hus i indre København, som han trådte ud af for at byde velkommen, og som var bygget på H.C. Andersens tid. Lavt til loftet, små vinduer, der sad næsten helt nede ved gaden, som selvfølgelig var brolagt, og en beskeden mængde dagslys, der trængte indenfor. Det var næsten, som man forventede, at den lille pige med svolstikkerne ville trykke næsen flad mod ruden for at kigge ind på den store digter, der satte sig i skrædderstilling for at fortælle. Ham, som har boet flere år i Tyrkiet, og som kender en del til islam, og som samtidig er en spydig betragter af danskerne og Danmark, som han i de sidste 20 år ikke har boet fast i. Lige nu bor han i Spanien.

"Danmark har jo altid været et relativt homogent samfund. Men for 300 år siden opfattede folk sig jo ikke som danskere. Det var før nationalismens tid. Det var ikke vigtigt for folk dengang. Men Danmark er siden blevet et fantastisk nationalistisk land, har jeg fundet ud af her i de senere år.

"Jeg ved ikke, hvordan jeg kan have overset det. Men det har jeg. Måske fordi jeg har boet i andre lande, hvor nationalismen har haft mere håndfaste former i retning af militærhysteri og militærprocessioner på nationaldage. Hvis du sammenligner Danmark med Tyrkiet, er Tyrkiet et meget nationalistisk land, for den får altså ikke for lidt med militærmarcher og messingmusik. Men den tyrkiske nationalisme er stadig meget ny og derfor stadig meget usikker. Hvem der er tyrker, og hvem der ikke er, det er ingen helt sikre på. Den danske nationalfølelse derimod sidder meget dybt, og derfor er den som regel mere diskret, og så er det, at den pludselig kommer frem."

Frem kom den i forbindelse med Dronning Ingrid's død, hvor hele nationen kunne samle sig om nogle gamle 'værdier'. Og frem kommer den i modstanden over for indvandrere, når de som nu begynder at stille kulturelle særkrav som retten til at bære tørklæder eller bygge en rigtig moské. Den modstand skyldes en gammel angst for, at Danmark skal blive muslimsk, mener Nordbrandt.

"Den angst går tilbage til korstogene. Den har siddet i den europæiske bevidsthed i næsten 1.000 år. Når man tænker på, hvad man har af udtryk på forskellige sprog, der kredser om den problematik, er det jo ikke småting. På dansk siger man f.eks. 'hele den tyrkiske musik'. Det betyder i virkeligheden alle kønssygdomme. Man forbandt muslimer med alle dårligdomme, og det går tilbage til korstogene. På samme måde går muslimernes skræk for kristne også tilbage til korstogene."

— Så historisk set er det måske umuligt med et samfund, hvor kristne og muslimer lever sammen?

"Edward W. Said nævner flere steder det ejendommelige i, at der ikke findes to store kulturer i verden, som er så tæt på hinanden som den kristne og den islamiske, og

som har levet sammen igennem så mange århundreder, og dog har forstået hinanden så lidt. Selvom der er store forskelle på kristendommen og islam, så er lighederne alligevel mere bemærkelsesværdige. I begge religioner er der en gud. Man har nogle forestillinger om paradiset og det hinsides, om synd og straffen for synd og om hvad der er moralsk forkert, som ligner hinanden. Det er de Ti Bud, der går igen."

— Hvad er det så, der gør, at man oplever det som et problem?

"I virkeligheden tror jeg, at det ligger i det formelle. Altså den måde en muslim beder på, den måde en kristen går i kirke på. At de er forskellige. Det formelle er meget vigtigt. Ligesom folks madvaner er meget vigtige. Folk kan være meget konservative. Det skal være på en ganske bestemt måde, for det er de vokset op med og har vænnet sig til."

"Hvis du — og der går jeg tilbage til maden igen, for det er det mest synlige og jordnære udtryk for noget kulturelt — ser på, hvordan danskerne spiser i dag i forhold til for 30 år siden, så er der sket en forandring. Når du gik i byen dengang, var det brun sovs og kartofler. Hvis du læser dameblade og avisernes madopskrifter, får du indtryk af, at danskerne spiser på en helt anden måde i dag. Og det er pga. den fremmede indflydelse. Mad er ikke vigtigt, men er det alligevel, for det er det mest håndgribelige udtryk for en kultur. Så det, at madvanerne ændrer sig, viser, at stillingtagen til indvandrere har ændret sig."

"Men når man tænker på, hvor meget danskerne har rejst de sidste 20 til 30 år, kan man til gengæld undre sig over, at de stadig er så provinsielle. Der kunne man godt have troet, at de var blevet mere kosmopolitiske. Man møder jo stadig danskere i udlandet, der hænger sammen og synger Sejle op ad åen. Og det undrer mig. Det er lykkedes danskerne at forblive provinsielle samtidig med, at de er så kosmopolitiske."

— Måske fordi danskerne føler sig meget hjemme i Danmark?

"Du har nok ret. Danmark er et gammelt bondesamfund, og bønder bliver der, hvor de er født i modsætning til nomader. De overtager fædrenes eller mødrenes gård og bliver der i mange generationer. Sådan har det danske samfund jo været i mange, mange århundreder. Relativt statisk i modsætning til så mange andre samfund, hvor folk ligger i krig med hinanden, fordi de er forskellige. Hvis det er grunden til danskernes provinsialisme, så er det både godt og ondt."

"Provinsialisme har sådan en dårlig klang, det er nedsættende, men det behøver jo ikke være det. Jeg kan ikke se, at der er noget ondt i, at man holder af det sted, man kommer fra. Det begynder først at blive ondt, når man påstår, at det er bedre end alt muligt andet."

På trods af, at Nordbrandt ikke bor i Danmark, har han fulgt en del med i den debat, der har været om indvandrere de sidste to år, og som han mener, er blevet mere nuanceret. Han betragter sig selv som politisk korrekt, og vil til hver en tid forsvare indvandrere, mest fordi han er bange for racismen.

"I samme øjeblik, man mærker noget, der kan ligne fremmedhad eller fremmedangst hos sig selv, begynder man straks at mistænke sig selv for at have racistiske tilbøjeligheder. Racismen har spillet så stor en rolle i den nyere tids historie. Der er jo hele traumet fra Anden Verdenskrig og koncentrationslejrene. Og så er der den amerikanske kultur, som også er racistisk, og som har påvirket os mere end noget andet. Hele den vestlige kultur er enormt påvirket af den racismeproblematik, så det er klart, at idealisterne, eller dem, som er imod racisme, er meget bange for at mærke den. Hvor som helst de får øje på den, skriger de op." Der var også den racisme, som Nordbrandt mener, der fandtes på venstrefløjens i 70'erne, og som han var nødt til at tage afstand fra.

"Efter krigen i 1967 skete der det beklagelige, at de gamle antisemitiske følelser

dukkede op på venstrefløjten på en meget hæsleg facon. Dengang skulle man være propalæstinensisk og anti-israelsk. Og hvis man forsvarede Israels ret til at eksistere som stat, blev man straks beskyldt for at være nazist. Det var en af grundene til, at jeg, som følte, at jeg befandt mig på venstrefløjten, måtte tage afstand fra den."

"Men det uhyggelige var den måde, venstrefløjens syn faldt tilbage på det traditionelle med jøden som en pengepuger. De der antisemitiske billeder dukkede op igen i næsten samme form, som man havde haft dem før krigen og helt tilbage til middelalderen. Den antisemitisme findes stærkt i den europæiske kultur, og den findes beklageligvis også i den islamiske."

— Hvad mener du, når du siger, at indvandrerdebatten er blevet mere nuanceret?

"Der er mange flere, der blander sig i debatten. Til at begynde med var den meget sort-hvid og primitiv. Det var hovedsagelig de indfødte danskere, der diskuterede, og blandt dem var der tre holdninger. De neutrale, modstanderne og de politisk korrekte, sådan nogle som mig, der bare vil forsvare indvandrere for enhver pris."

"Der er også kommet anden- eller tredjegenerationsindvandrere, som egentlig føler sig som danskere, men som har en anden etnisk baggrund. De har ligesom fået stemmer på dansk. Og det giver debatten en helt ny dybde. Jeg tror virkelig, at der er en voksende forståelse mellem gammeldanskerne og de danskere, der har en indvandrerbaggrund. Man kan mærke det overalt i gadebilledet. Folk handler med hinanden. Men samtidig er der også et voksende fremmedhad. Jeg tror, at et fænomen som Dansk Folkeparti er noget midlertidigt, som forsvinder igen, medmindre indvandringen bliver ved med accellerere, for så vil de holdninger også vokse. Det er klart."

"Man kunne håbe på, at danskerne bliver opdraget — opdraget er et grimt ord — men ligesom vænner sig til at acceptere, at der kommer et vist antal fremmede hertil, som er kommet for at blive, og det må man ikke alene acceptere, men også se som en berigelse af ens egen kultur, selvom det skaber problemer. Men det er klart, at det er afhængigt af, hvor massiv den indvandring er."

Det er også afhængigt af, hvilke indvandrere det er, mener Nordbrandt.

"Jeg læste i El Pais, at i løbet af de næste fem år vil der være flere praktiserende muslimer i Europa end praktiserende kristne. Og så kommer det jo an på, hvordan de praktiserer islam. Hvis det er fundamentalister, er den ikke god. Så vil der opstå nogle konflikter, der vil være så stærke, at jeg ikke rigtigt kan se, hvad man skal stille op med dem. Så bliver det alvorligt. Så kan muslimerne tale nok så godt dansk, de vil ikke kunne blive integreret i den danske kultur. Ikke hvis de tager Koranens regler bogstaveligt. Det kan jeg ikke se."

— Hvorfor ikke?

"Det største problem i Islam er, at der i Koranen gang på gang på gang står, at dette er Guds ord, og at hvert ord i Koranen er sandt, fordi det er Guds ord. Det tror fundamentalisterne på. Hver eneste sætning er sagt af Gud, ikke af profeten Mohammed, men af Gud, og det var jo der, Salman Rushdie kom til at røre ved et meget, meget ømt punkt. På den ene side siger muslimerne, at islam er universel. Det er klart, det må den være, ellers kan man ikke have den som religion. Samtidig siger Gud nogle ting, som man faktisk kun kan grine af, fordi det er bemærkninger, der er typiske for folk, der boede på den arabiske halvø i 600-tallet, og som har at gøre med deres måde at leve og tænke på. Hvor er det universelle så henne?"

Men der er andre muslimer, som tolker Koranen anderledes og mere bruger den som en metafor end som et sæt leveregler, der skal følges nøje. Det gælder f.eks. de to sekter alevierne og bekthasierne, som begge findes i Tyrkiet.

"Alevierne er som regel bedre uddannede, sikkert fordi de ikke tager Koranens regler bogstaveligt. De går ikke i moské, de må godt spise svinekød. De drikker vin ved deres religiøse ritualer og danser. Og kvinderne er ikke undertrykt. De behøver ikke

bære tørklæder, selvom de gør det af praktiske grunde."

"Bekthasierne har et ordsprog, som siger, at en times tænkning er bedre end 70 års bøn. Det er faktisk lige modsat af, hvad den traditionelle islam implicit siger, at bare man beder bønnen korrekt, er man på den sikre side. Bekthasierne og alevierne ser Koranen som en metafor. De tager Koranens regler metaforisk alvorligt, som en bekthasi-leder siger."

"Så det er til at leve med. Men det er ikke til at leve med, at man ikke alene skal overholde alle disse regler, men at man også bliver straffet af de andre i samfundet, hvis man ikke gør det. Hvad enten det er islam eller kristendom eller mayaernes religion, ville det værste mareridt være at leve i et teokratisk samfund, hvor alting er bestemt af nogle kræfter, som man ikke en gang ved, om eksisterer, og i mit tilfælde ville benægte. Det må være helt forfærdeligt."

Men netop fordi den muslimske indvandring i Europa er så stor, mener Nordbrandt, at der er en historisk chance for at indgå en dialog med islam.

"En dialog, som jeg tror kunne være interessant, hvis den gik i dybden med de her ting. Hvor man sagde: 'Hør engang, nu har man den religion, og I vil gerne holde fast i den, men kan I ikke se, at det der er upraktisk, og kan man ikke fortolke det på en anden måde, og hvordan skal man leve med det der?'"

"Indtil nu har det hele jo gået på, at vi skal acceptere hinandens religion. Vi er kristne, vi vil gerne acceptere jeres religion, fordi vi er tolerante. Men så skal I også acceptere vores. Udmærket, men det ville være mere interessant, hvis man kunne komme dertil, hvor man sagde: 'Jeg vil gerne acceptere jeres religion, men jeg synes, der er en masse dårligt i den, kan vi ikke snakke om det? Så kan I til gengæld sige, hvad der er forkert i min religion'. Så ville det blive interessant. At man ikke bare var tolerant, men også kritiserede hinanden."

— Og så er det, du siger, at man har en historisk chance for at indgå i den dialog?

"Ja, men det er det, jeg mener! Det ville være en fantastisk vigtig dialog, ikke bare for Europa. Det ville i høj grad også være en chance for de muslimske lande, for de er gået i stå."

"Når jeg ser på, hvad der er sket i Tyrkiet i de senere år pga. tredie- eller fjerdegenerationsindvandrere i Tyskland. I Tyrkiet taler man i spøg — men også lidt i alvor — om at hente nogle af de to mio. indvandrere hjem fra Tyskland for at lave demokrati. De tyrkiske politikere taler om demokrati, men de ved ikke, hvad det er. Men dem, der er vokset op i Tyskland, de ikke alene taler om det. De ved også, hvad det er. Det samme kunne man sige om Marokko. At de marokkanere, som er vokset op i Spanien, har fået nogle helt andre ideer om demokratiet og om, hvordan man lever fornuftigt sammen. Og derfor tror jeg, at det for det første er nødvendigt i Europa, at vi får den dialog, og på længere sigt vil det også være en stor fordel for de muslimske lande. De trænger til en saltvandsindsprøjtning. De er gået i stå."

— Alle de ting, du siger om danskerne, indeholder en vis foragt?

"Det er ikke en foragt, men der er sider af den danske kultur, som jeg finder meget frastødende. Det må jeg indrømme. Det er svært at sige, hvad det er. Når man bliver konfronteret med de sider, kigger jeg den anden vej."

"Men der er en ting, der undrer mig, og det er brugen af 'vi', som jeg oplever den på fjernsynet. Nu er fjernsynet også blevet meget dårligt her i de senere år, men tit så oplever jeg, at de siger 'vi spiser for meget smør', eller 'vi ryger for mange cigaretter'. Jamen, kære ven, jeg har ikke røget det sidste år!"

"Goddag mand økseskaft, hvor vil I hen? Der har vi igen nationalismen. Danskerne er ikke nationalister, men hvis der bliver spist for meget smør, så er det 'os', der spiser for meget smør."

— Du vil vel frem til, at hvis der skal være mange kulturer i Danmark, så kan man ikke tale om 'vi'?

"Jeg har altid syntes, at ordet var problematisk. Det støder mig også, at det er sådan en typisk ærkedansk speaker, der står i fjernsynet og siger 'vi' på hele nationens vegne. Tænk hvis jeg havde et dansk pas, men var muslim, og så står der en eller anden og siger, at vi spiser for meget svinekød. Så ville jeg da blive sur."

"Der er jo ikke mange indvandrere på fjernsynet. Der er hende, de kalder for Vejrnegeren. Man kunne jo godt have nogle andre end de der danske grødhoveder."